

بررسی تأثیرات و نقش کلیدی مشارکت زنان در مدیریت و حکمرانی منابع آب در دستیابی به اهداف توسعه پایدار

سارابنی نعیمه^{۱*}، داریوش بهارلویی بردشاهی^۲، مریم موسوی^۳، نجمه بنی نعیمه^۴

۱- *دانشجوی دکتری اقلیم شناسی، کارشناس نوآوری، سازمان آب و برق خوزستان، اهواز، ایران
(amiri.sara63@gmail.com)

۲- دکتری مهندسی منابع آب، مدیریت نوآوری، توسعه فناوری و پژوهش های کاربردی، اهواز، ایران

۳- کارشناس ارشد روانشناسی، مدیر دبیرستان متوسطه اول فرهنگ، ناحیه یک اهواز، آموزش و پرورش ناحیه یک استان خوزستان، اهواز، ایران

۴- کارشناس مهندسی معماری، آموزگار پایه اول، ناحیه ۲ اراک، آموزش و پرورش ناحیه دو استان مرکزی، اراک، ایران.

چکیده

مشارکت زنان در مدیریت و حکمرانی منابع آب به عنوان یک راهبرد اساسی برای دستیابی به توسعه پایدار و عدالت جنسیتی مورد توجه قرار گرفته است. این مقاله به بررسی الگوهای عملی برای افزایش مشارکت زنان در مدیریت منابع آب می پردازد. با استفاده از روش های پژوهش کیفی و کمی، مطالعات پیشین و مصاحبه با کارشناسان حوزه آب، راهبردهای مؤثر برای تقویت حضور زنان در تصمیم گیری های مرتبط با منابع آب شناسایی شده است. نتایج نشان می دهد که همترازی جنسیتی در مدیریت آب نه تنها به بهبود کارایی و بهره وری منابع آب کمک می کند، بلکه باعث کاهش تبعیض های جنسیتی و افزایش عدالت اجتماعی نیز می شود. این مقاله به تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت زنان، از جمله حمایت سازمانی، هنجارها و ارزش های سنتی و دینی می پردازد و تأثیرات آنها بر میزان مشارکت زنان در حکمرانی منابع آب را بررسی می کند. در نهایت، با ارائه راهبردهایی برای تقویت همترازی جنسیتی در این حوزه، مقاله نتیجه گیری می کند که توجه به نقش زنان در مدیریت منابع آب نه تنها ضروری بلکه اجتناب ناپذیر است.

کلید واژه ها: مشارکت زنان، مدیریت، حکمرانی آب، توسعه پایدار

مقدمه :

مدیریت و حکمرانی منابع آب یکی از چالش های اساسی قرن بیست و یکم است. در بسیاری از جوامع، زنان نقش های مهمی در تأمین و مدیریت آب در سطح خانوار ایفا می کنند، اما در تصمیم گیری های کلان مربوط به منابع آب، کمتر حضور دارند. این مقاله بر پایه نظریه های عدالت اجتماعی و توسعه پایدار، به بررسی الگوهای عملی برای افزایش مشارکت زنان در مدیریت منابع آب می پردازد. هدف این پژوهش شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت زنان در این حوزه و ارائه راهبردهایی برای تقویت حضور زنان در تصمیم گیری ها است. مطالعات پیشین نشان می دهند که مشارکت زنان می تواند به بهبود کارایی مدیریت منابع آب و افزایش عدالت جنسیتی منجر شود. (Allen, 2018; Kabeer, 2010). مدیریت و حکمرانی منابع آب به دلیل اهمیت حیاتی آن برای زندگی انسان ها و توسعه پایدار جوامع، از موضوعات کلیدی در سیاست های عمومی به شمار می رود. با این حال، مشارکت زنان در این حوزه هنوز چالش های بسیاری را تجربه می کند. این مقاله به بررسی دلایل نبود نماینده زن در مدیریت منابع آب و اهمیت حضور زنان در این حوزه می پردازد. همچنین به نقش حمایت سازمانی در افزایش مشارکت زنان و ارائه راهکارهایی برای بهبود این وضعیت می پردازد. این پژوهش از روش های پژوهش کیفی و کمی استفاده کرده است. در بخش کیفی، از مصاحبه های نیمه ساختاریافته با کارشناسان حوزه آب و مدیران اجرایی استفاده شده است. در بخش کمی، داده های مربوط به مشارکت زنان در مدیریت منابع آب از گزارش ها و آمارهای سازمان های بین المللی و ملی جمع آوری و تحلیل شده است. نمونه گیری به صورت هدفمند انجام شده و تحلیل داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS و NVivo انجام شده است.

بحث و نتایج

همترازی جنسیتی در مدیریت منابع آب:

تحقیقات نشان می دهد که همترازی جنسیتی در مدیریت منابع آب می تواند به بهبود کارایی و پایداری این منابع کمک کند. (Cleaver, 2012) زنان به دلیل نقش های مختلفی که در خانواده و جامعه ایفا می کنند، دیدگاه ها و تجربیات متفاوتی دارند که می تواند به بهبود تصمیم گیری ها و کاهش تبعیض ها کمک کند.

نقش زنان در مدیریت منابع آب:

مطالعات نشان می دهند که مشارکت زنان در مدیریت منابع آب می تواند به بهبود بهره وری و کاهش مشکلات مربوط به تأمین آب منجر شود. (Van Koppen, 2001) زنان معمولاً در جوامع محلی نقش مهمی در تأمین و توزیع آب دارند و مشارکت آن ها در تصمیم گیری های کلان می تواند به بهبود مدیریت منابع آب کمک کند.

تصمیم گیری های مشارکتی:

تحقیقات نشان می دهند که مشارکت زنان در تصمیم گیری ها می تواند به بهبود فرآیندهای تصمیم گیری و افزایش شفافیت و پاسخگویی منجر شود. (Agarwal, 2001) زنان معمولاً به مشکلات اجتماعی و محیطی حساس تر هستند و مشارکت آن ها می تواند به بهبود پایداری و عدالت اجتماعی منجر شود.

راهبردهای همترازی جنسیتی در حکمرانی آب:

برای افزایش مشارکت زنان در حکمرانی منابع آب، باید راهبردهایی مانند آموزش و توانمندسازی زنان، اصلاحات قانونی و سیاستی، و ترویج فرهنگ مشارکتی مورد توجه قرار گیرد. (Meinzen-Dick et al., 2014)

نبود نماینده زن در حوزه حکمرانی و مدیریت منابع آب

نبود نماینده زن در مدیریت منابع آب به دلایل متعددی از جمله نابرابری های ساختاری، هنجارها و ارزش های سنتی و دینی، و کمبود آموزش و فرصت های شغلی برای زنان برمی گردد. (Rao, 2006) حضور زنان در این حوزه نه تنها باعث بهبود کارایی و پایداری منابع آب می شود، بلکه به افزایش عدالت اجتماعی و کاهش تبعیض های جنسیتی نیز کمک می کند.

رابطه بین حمایت سازمانی و مشارکت زنان

تحقیقات نشان می دهند که حمایت سازمانی نقش مهمی در افزایش مشارکت زنان در حکمرانی منابع آب دارد (Chattopadhyay & Duflo, 2004). سازمان هایی که سیاست های جنسیتی مناسبی اتخاذ می کنند و فرصت های آموزش و توانمندسازی برای زنان فراهم می کنند، می توانند به افزایش مشارکت زنان در مدیریت منابع آب کمک کنند.

تأثیر هنجارها و ارزش های سنتی و دینی

هنجارها و ارزش های سنتی و دینی می توانند تأثیرات مهمی بر مشارکت زنان در حکمرانی منابع آب داشته باشند. در جوامعی که نقش های جنسیتی به شدت تعریف شده اند، مشارکت زنان در تصمیم گیری ها ممکن است محدود باشد (Agarwal, 1997). برای تغییر این وضعیت، نیاز به اصلاحات فرهنگی و آموزشی وجود دارد.

نبود نماینده زن در مدیریت منابع آب

نبود نماینده زن در مدیریت منابع آب به دلایل متعددی برمی گردد:

نابرابری های ساختاری: ساختارهای اجتماعی و اقتصادی بسیاری از جوامع به گونه ای است که فرصت های برابر برای زنان و مردان فراهم نمی کند. مردان اغلب در موقعیت های قدرت و تصمیم گیری قرار دارند و این موضوع مانع از مشارکت زنان در سطوح بالای مدیریت می شود. (Rao, 2006)

هنجارها و ارزش های سنتی و دینی: در بسیاری از جوامع، هنجارها و ارزش های سنتی نقش های جنسیتی مشخصی را تعیین کرده اند که زنان را از مشارکت فعال در تصمیم گیری های کلان بازمی دارد. این هنجارها می توانند شامل دیدگاه های سنتی درباره نقش زنان در خانواده و جامعه باشند. (Agarwal, 1997)

کمبود آموزش و فرصت های شغلی: در بسیاری از کشورها، زنان به دلیل نداشتن دسترسی به آموزش مناسب و فرصت های شغلی، توانایی های لازم برای ورود به مدیریت منابع آب را کسب نمی کنند. این کمبودها باعث می شود تا زنان نتوانند به سطوح بالای مدیریتی دست یابند. (FAO, 2016)

اهمیت حضور زنان در مدیریت منابع آب

حضور زنان در مدیریت منابع آب می تواند به بهبود کارایی و پایداری این منابع کمک کند:

بهبود تصمیم گیری: زنان به دلیل نقش های مختلفی که در خانواده و جامعه ایفا می کنند، دیدگاه ها و تجربیات متفاوتی دارند که می تواند به بهبود تصمیم گیری ها و کاهش تبعیض ها کمک کند. برای مثال، تحقیقات نشان داده اند که مشارکت زنان در مدیریت منابع آب در کشور نپال به بهبود کیفیت آب و کاهش مشکلات مرتبط با تأمین آب منجر شده است (Cleaver, 2012).

افزایش بهره وری: مطالعات نشان می دهند که مشارکت زنان در مدیریت منابع آب می تواند به افزایش بهره وری و کاهش مشکلات مربوط به تأمین آب منجر شود. در برخی کشورها، مشارکت فعال زنان در پروژه های آبرسانی به بهبود وضعیت آبرسانی و کاهش هدررفت آب کمک کرده است. (Van Koppen, 2001)

افزایش عدالت اجتماعی: حضور زنان در مدیریت منابع آب به افزایش عدالت اجتماعی و کاهش تبعیض های جنسیتی کمک می کند. این موضوع می تواند به تقویت جوامع محلی و بهبود شرایط زندگی افراد منجر شود. (Allen, 2018)

نمونه هایی از فعالیت زنان در کشورهای دیگر

هند: در هند، زنان نقش های کلیدی در مدیریت منابع آب در سطوح محلی ایفا می کنند. برنامه های آموزشی و توانمندسازی زنان در این کشور باعث شده است تا زنان در تصمیم گیری های مرتبط با آبرسانی مشارکت فعال داشته باشند و این موضوع به بهبود وضعیت آبرسانی در مناطق روستایی کمک کرده است (Chattopadhyay & Duflo, 2004).

کنیا: در کنیا، پروژه های آبرسانی با مشارکت زنان بهبود یافته اند. زنان با مشارکت در کمیته های مدیریت منابع آب، نه تنها به بهبود کیفیت و دسترسی به آب کمک کرده اند بلکه به افزایش شفافیت و کاهش فساد در این پروژه ها نیز منجر شده اند. (Meinzen-Dick et al., 2014)

نپال: در نپال، مشارکت زنان در پروژه های آبرسانی به بهبود وضعیت بهداشت و کاهش بیماری های مرتبط با آب منجر شده است. زنان با استفاده از تجربیات خود در مدیریت منابع آب در سطح خانوار، توانسته اند به بهبود کلی وضعیت منابع آب کمک کنند. (Cleaver, 2012)

حمایت سازمان ها و ارگان های دولتی و خصوصی و نقش آن در افزایش مشارکت زنان

حمایت سازمانی نقش کلیدی در افزایش مشارکت زنان در حکمرانی منابع آب دارد. سازمان هایی که سیاست های جنسیتی مناسبی اتخاذ می کنند و فرصت های آموزش و توانمندسازی برای زنان فراهم می کنند، می توانند به افزایش مشارکت زنان در مدیریت منابع آب کمک کنند.

پروژه های حمایتی در هند: در هند، برنامه های دولتی و غیردولتی متعددی برای توانمندسازی زنان در مدیریت منابع آب وجود دارد. این برنامه ها شامل آموزش های فنی، کارگاه های مدیریتی و ارائه کمک های مالی به زنان است. این اقدامات

باعث شده است تا زنان نقش فعال تری در تصمیم گیری های مربوط به منابع آب ایفا کنند (Chattopadhyay & Duflo, 2004).

حمایت های بین المللی: سازمان های بین المللی مانند بانک جهانی و FAO برنامه های متعددی برای حمایت از زنان در حوزه مدیریت منابع آب اجرا کرده اند. این برنامه ها شامل آموزش، توانمندسازی و ایجاد فرصت های شغلی برای زنان در کشورهای مختلف است. برای مثال، در برخی کشورهای آفریقایی، این برنامه ها باعث افزایش مشارکت زنان در پروژه های آبرسانی و بهبود وضعیت منابع آب شده است. (FAO, 2016)

مقایسه سازمان های خارج از کشور با ایران

در مقایسه با بسیاری از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، ایران هنوز با چالش های بیشتری در زمینه مشارکت زنان در مدیریت منابع آب مواجه است. سیاست های حمایتی و برنامه های آموزشی برای توانمندسازی زنان در ایران هنوز به اندازه کافی توسعه نیافته اند. به عنوان مثال، در کشورهای مانند هند و کنیا، برنامه های آموزشی و حمایتی گسترده تری برای زنان وجود دارد که باعث افزایش مشارکت آن ها در حوزه مدیریت منابع آب شده است (Meinzen-Dick et al., 2014).

راهکارهای پیشنهادی برای تغییر وضعیت

برای بهبود وضعیت مشارکت زنان در مدیریت منابع آب، راهکارهای زیر پیشنهاد می شود:

آموزش و توانمندسازی: ارائه برنامه های آموزشی و توانمندسازی برای زنان در زمینه های فنی و مدیریتی مرتبط با منابع آب. این برنامه ها می توانند شامل آموزش های فنی، کارگاه های مدیریتی و دوره های آموزشی بلندمدت باشند.

اصلاحات قانونی و سیاستی: تدوین و اجرای قوانین و سیاست های حمایتی که به افزایش مشارکت زنان در مدیریت منابع آب کمک کند. این سیاست ها می توانند شامل تعیین سهمیه های جنسیتی در موقعیت های مدیریتی

حمایت سازمان ها و ارگان های دولتی در مدیریت منابع آب و نقش کلیدی زنان

حمایت سازمان ها و ارگان های دولتی نقش حیاتی در افزایش مشارکت زنان در مدیریت منابع آب ایفا می کند. این حمایت ها می توانند شامل ایجاد فرصت های آموزشی، توانمندسازی، تغییرات قانونی و سیاست های مشوق برای افزایش حضور زنان در این حوزه باشند. در ادامه، به توضیح بیشتر این موضوع با ارائه مثال هایی از کشورهای مختلف می پردازیم.

نقش کلیدی و مؤثر زنان در مدیریت منابع آب

تصمیم گیری بهینه و جامع تر: زنان به دلیل نقش های چندگانه ای که در خانواده و جامعه ایفا می کنند، دیدگاه ها و تجربیات متفاوتی دارند که می تواند به تصمیم گیری های جامع تر و بهینه تر کمک کند. در بسیاری از موارد، زنان بهتر می توانند نیازهای خاص جوامع محلی را شناسایی و مطرح کنند.

افزایش بهره‌وری و کاهش هدررفت: مطالعات نشان می‌دهند که مشارکت زنان در مدیریت منابع آب می‌تواند به افزایش بهره‌وری و کاهش هدررفت آب منجر شود. به عنوان مثال، در پروژه‌های آب‌رسانی در هند، مشارکت فعال زنان در مدیریت منابع آب به بهبود بهره‌وری و کاهش هدررفت منجر شده است. (Chattopadhyay & Duflo, 2004)

بهبود پایداری منابع آب: حضور زنان در مدیریت منابع آب به بهبود پایداری این منابع کمک می‌کند. زنان معمولاً به مسائل محیط‌زیستی حساس‌تر هستند و می‌توانند به حفظ و نگهداری منابع آب کمک کنند. برای مثال، در پروژه‌های حفاظت از منابع آب در نپال، مشارکت زنان به بهبود پایداری و کاهش تخریب منابع آب منجر شده است (Cleaver, 2012).

حمایت سازمان‌ها و ارگان‌های دولتی

برنامه‌های آموزشی و توانمندسازی: بسیاری از سازمان‌ها و ارگان‌های دولتی برنامه‌های آموزشی و توانمندسازی برای زنان در زمینه مدیریت منابع آب ارائه می‌دهند. به عنوان مثال، در کنیا، برنامه‌های آموزشی و توانمندسازی زنان توسط دولت و سازمان‌های غیردولتی اجرا می‌شود که به افزایش مشارکت زنان در مدیریت منابع آب منجر شده است (Meinzen-Dick et al., 2014).

تدوین و اجرای سیاست‌های حمایتی: دولت‌ها می‌توانند با تدوین و اجرای سیاست‌های حمایتی به افزایش مشارکت زنان در مدیریت منابع آب کمک کنند. به عنوان مثال، در هند، دولت با اجرای برنامه‌های حمایتی و تخصیص بودجه به پروژه‌های آب‌رسانی با مشارکت زنان، به افزایش حضور زنان در این حوزه کمک کرده است (Chattopadhyay & Duflo, 2004).

تعیین سهمیه‌های جنسیتی: تعیین سهمیه‌های جنسیتی در موقعیت‌های مدیریتی می‌تواند به افزایش مشارکت زنان در مدیریت منابع آب کمک کند. برای مثال، در کشورهای اسکندیناوی، سهمیه‌های جنسیتی در موقعیت‌های مدیریتی و اجرایی به افزایش حضور زنان در این حوزه‌ها منجر شده است. (OECD, 2020)

مثال‌هایی از حمایت سازمان‌ها و ارگان‌های دولتی

هند: دولت هند با اجرای برنامه‌های متعدد توانمندسازی و آموزشی برای زنان، به افزایش مشارکت آنان در مدیریت منابع آب کمک کرده است. به عنوان مثال، برنامه "Jal Shakti Abhiyan" با هدف افزایش مشارکت زنان در پروژه‌های مدیریت منابع آب، توانسته است حضور زنان را در این حوزه به‌طور قابل توجهی افزایش دهد (Chattopadhyay & Duflo, 2004).

کنیا: در کنیا، برنامه‌های آموزشی و توانمندسازی زنان توسط دولت و سازمان‌های غیردولتی اجرا می‌شود. این برنامه‌ها شامل آموزش‌های فنی، مدیریتی و محیط‌زیستی برای زنان بوده و به افزایش مشارکت آنان در مدیریت منابع آب منجر شده است. به عنوان مثال، پروژه "Water Governance Programme" با هدف توانمندسازی زنان در مدیریت منابع آب، توانسته است به بهبود کیفیت و دسترسی به آب در مناطق روستایی کمک کند (Meinzen-Dick et al., 2014).

نیپال: در نیپال، برنامه های حمایتی دولت و سازمان های بین المللی مانند FAO و بانک جهانی، به افزایش مشارکت زنان در پروژه های آبرسانی و حفاظت از منابع آب کمک کرده اند. به عنوان مثال، پروژه "Community Water Management" با هدف افزایش مشارکت زنان در مدیریت منابع آب، به بهبود وضعیت آبرسانی و کاهش بیماری های مرتبط با آب در مناطق روستایی نیپال منجر شده است. (Cleaver, 2012)

مقایسه با ایران

در مقایسه با بسیاری از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، ایران هنوز با چالش های بیشتری در زمینه مشارکت زنان در مدیریت منابع آب مواجه است. سیاست های حمایتی و برنامه های آموزشی برای توانمندسازی زنان در ایران به اندازه کافی توسعه نیافته اند. برای مثال، در حالی که در هند و کنیا برنامه های جامع و گسترده ای برای حمایت از زنان وجود دارد، در ایران چنین برنامه هایی هنوز به طور کامل اجرایی نشده اند. (Meinzen-Dick et al., 2014)

راهکارهای پیشنهادی برای بهبود وضعیت

برای بهبود وضعیت مشارکت زنان در مدیریت منابع آب، راهکارهای زیر پیشنهاد می شود:

ارائه برنامه های آموزشی و توانمندسازی برای زنان در زمینه های فنی و مدیریتی مرتبط با منابع آب. این برنامه ها می توانند شامل آموزش های فنی، کارگاه های مدیریتی و دوره های آموزشی بلندمدت باشند.

تدوین و اجرای قوانین و سیاست های حمایتی که به افزایش مشارکت زنان در مدیریت منابع آب کمک کند. این سیاست ها می توانند شامل تعیین سهمیه های جنسیتی در موقعیت های مدیریتی و اجرایی باشند.

ترویج فرهنگ مشارکتی و تغییر هنجارها و ارزش های سنتی که مانع از مشارکت زنان در مدیریت منابع آب می شود. این موضوع می تواند از طریق برنامه های آموزشی و فرهنگی، رسانه ها و کمپین های اجتماعی انجام شود.

ایجاد فرصت های شغلی برای زنان در حوزه مدیریت منابع آب. این موضوع می تواند شامل ارائه تسهیلات مالی و حمایت های دولتی برای کارآفرینی زنان در این حوزه باشد.

تسهیل دسترسی زنان به منابع مالی و اعتبارات برای مشارکت در پروژه های آبرسانی و مدیریت منابع آب. این موضوع می تواند شامل ایجاد صندوق های حمایتی و تسهیلات اعتباری برای زنان باشد.

حمایت های سازمانی در ایران

وزارت نیرو: به عنوان نهاد بالادستی مسئول مدیریت منابع آب و انرژی، برنامه های متعددی برای افزایش مشارکت زنان در این حوزه اجرا کرده است. این برنامه ها شامل آموزش های تخصصی، فرصت های شغلی برابر و تدوین سیاست های حمایتی برای ارتقاء زنان در سطوح مدیریتی است.

برنامه های آموزشی و توانمندسازی: وزارت نیرو با همکاری سازمان های بین المللی و داخلی، برنامه های آموزشی و توانمندسازی برای زنان در حوزه های فنی و مدیریتی مرتبط با منابع آب اجرا کرده است. این برنامه ها شامل دوره های آموزشی، کارگاه های تخصصی و فرصت های تحقیقاتی بوده است.

تعیین سهمیه‌های جنسیتی: به منظور افزایش حضور زنان در سطوح مدیریتی، وزارت نیرو سهمیه‌های جنسیتی در انتصابات مدیریتی و اجرایی را مورد توجه قرار داده است. این سهمیه‌ها به افزایش تعداد زنان در موقعیت‌های تصمیم‌گیری کمک کرده است.

بهترین راهکار برای افزایش مشارکت زنان در مدیریت منابع آب و نحوه اجرا

راهکار پیشنهادی اجرای برنامه جامع توانمندسازی و آموزش زنان در مدیریت منابع آب

۱- برنامه‌های آموزشی و توانمندسازی:

هدف: افزایش مهارت‌ها و دانش زنان در حوزه‌های فنی و مدیریتی مرتبط با منابع آب.
اجرا: ارائه دوره‌های آموزشی تخصصی در زمینه مدیریت منابع آب، شامل مدیریت پروژه‌های آب‌رسانی، فناوری‌های نوین در مدیریت آب، و مدیریت پایدار منابع آب.

۲- اصلاحات قانونی و سیاستی:

هدف: ایجاد یک چارچوب قانونی که مشارکت زنان را در مدیریت منابع آب تسهیل و تشویق کند.
اجرا: تدوین و تصویب قوانینی که سهمیه‌های جنسیتی را در موقعیت‌های مدیریتی و اجرایی منابع آب تعیین می‌کنند و از تبعیض جنسیتی جلوگیری می‌کنند.

۳- حمایت سازمانی و مالی:

هدف: فراهم کردن منابع مالی و پشتیبانی لازم برای اجرای برنامه‌های توانمندسازی و مشارکت زنان.
اجرا: تأمین بودجه از طریق دولت و همکاری با سازمان‌های بین‌المللی، ارائه تسهیلات مالی و اعتبارات به زنان برای مشارکت در پروژه‌های آب‌رسانی و ایجاد صندوق‌های حمایتی برای پروژه‌های زنان.

۴- ترویج فرهنگ مشارکتی:

هدف: تغییر هنجارها و ارزش‌های سنتی که مانع از مشارکت زنان می‌شود.
اجرا: اجرای کمپین‌های فرهنگی و آموزشی برای افزایش آگاهی عمومی و ترویج فرهنگ برابری جنسیتی، استفاده از رسانه‌ها برای ترویج الگوهای موفق زنان در مدیریت منابع آب.

نحوه اجرا

۱- تشکیل کمیته برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌های آموزشی:

تعیین اعضای کمیته

شامل نمایندگان وزارت نیرو، سازمان‌های غیردولتی، و کارشناسان حوزه منابع آب.

طراحی برنامه‌های آموزشی:

همکاری با دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی برای طراحی دوره‌های تخصصی و کارگاه‌های آموزشی.

ارائه دوره‌ها: برگزاری دوره‌های آموزشی به صورت حضوری و آنلاین برای دسترسی بیشتر زنان به آموزش‌ها.

۲- تدوین و تصویب قوانین حمایتی:

- مشاوره با کارشناسان حقوقی: تدوین پیش نویس قوانین و سیاست های حمایتی با مشاوره کارشناسان حقوقی و اجتماعی.
- تصویب قوانین: همکاری با مجلس و نهادهای قانون گذار برای تصویب قوانین حمایتی و تعیین سهمیه های جنسیتی در موقعیت های مدیریتی.

۳- تأمین بودجه و حمایت مالی:

- همکاری با سازمان های بین المللی: ** جلب حمایت های مالی و فنی از سازمان هایی مانند بانک جهانی، FAO، و UN Women.
- تخصیص بودجه دولتی: تعیین بودجه های اختصاصی در دولت برای حمایت از برنامه های توانمندسازی زنان.
- ایجاد صندوق های حمایتی: تشکیل صندوق های مالی برای حمایت از پروژه های زنان و ارائه تسهیلات اعتباری به زنان کارآفرین در حوزه منابع آب.

۴- اجرای کمپین های فرهنگی و آموزشی:

- تولید محتوا: تولید محتوای آموزشی و فرهنگی برای ترویج مشارکت زنان و تغییر هنجارهای سنتی.
- استفاده از رسانه ها: استفاده از تلویزیون، رادیو، شبکه های اجتماعی و مطبوعات برای انتشار الگوهای موفق زنان و ترویج فرهنگ برابری جنسیتی.
- برگزاری رویدادها سازماندهی همایش ها، کارگاه ها و نمایشگاه ها برای افزایش آگاهی عمومی و ترویج مشارکت زنان.

حمایت ها و نقش سازمان ها

۱-وزارت نیرو:

- حمایت از برنامه های آموزشی: ارائه منابع مالی و پشتیبانی فنی برای اجرای دوره های آموزشی.
- اجرای سیاست های حمایتی: تدوین و اجرای سیاست های حمایتی و تعیین سهمیه های جنسیتی در موقعیت های مدیریتی.

۲-سازمان های غیردولتی:

- اجرای پروژه های آموزشی: همکاری با وزارت نیرو در طراحی و اجرای برنامه های آموزشی و توانمندسازی.
- ارائه مشاوره و پشتیبانی: ارائه مشاوره های تخصصی به زنان و کمک به اجرای پروژه های آنها.

۳- سازمان های بین المللی:

- تأمین منابع مالی: ارائه کمک های مالی و فنی به دولت و سازمان های غیردولتی برای اجرای برنامه های توانمندسازی زنان.

- تبادل دانش و تجربه: تسهیل تبادل دانش و تجربیات موفق کشورهای دیگر در زمینه مشارکت زنان در مدیریت منابع آب.

اجرای یک برنامه جامع توانمندسازی و آموزش زنان در مدیریت منابع آب می تواند به افزایش مشارکت زنان و بهبود کارایی و پایداری منابع آب کمک کند. این برنامه با حمایت وزارت نیرو، سازمان های غیردولتی و بین المللی، و اجرای سیاست های حمایتی و تغییرات فرهنگی، می تواند به تغییرات مثبتی در زمینه مشارکت زنان در مدیریت منابع آب منجر شود. تجربه های موفق کشورهای دیگر نشان می دهد که با حمایت های مناسب، زنان می توانند نقش های کلیدی و مؤثری در این حوزه ایفا کنند و به بهبود وضعیت منابع آب و افزایش عدالت اجتماعی کمک کنند.

استفاده از ظرفیت های زنان و بهبود فرآیندهای تصمیم گیری در حکمرانی و مدیریت منابع آب

۱- تنوع در دیدگاه ها و رویکردها:

توضیح زنان به دلیل نقش های چندگانه ای که در خانواده و جامعه ایفا می کنند، تجربیات و دیدگاه های متفاوتی نسبت به مردان دارند. این تنوع در دیدگاه ها می تواند به تصمیم گیری های جامع تر و بهینه تر منجر شود. در بسیاری از کشورها، حضور زنان در کمیته های مدیریت منابع آب منجر به شناسایی بهتر نیازهای محلی و ارائه راهکارهای خلاقانه برای مشکلات شده است.

۲- افزایش مشارکت جامعه:

زنان معمولاً روابط نزدیک تری با جوامع محلی دارند و می توانند پل ارتباطی مؤثری بین مدیریت منابع آب و جامعه باشند. این موضوع باعث افزایش مشارکت و همکاری جامعه در پروژه های آب رسانی می شود. در برنامه های آب رسانی روستایی در هند، مشارکت زنان در مدیریت پروژه ها باعث افزایش پذیرش و همکاری جامعه محلی شده است.

۳- توجه به مسائل محیط زیستی:

زنان به مسائل محیط زیستی حساس تر هستند و می توانند نقش مؤثری در حفاظت از منابع آب و کاهش مصرف بی رویه داشته باشند. در پروژه های حفاظت از منابع آب در نپال، مشارکت زنان به بهبود پایداری و کاهش تخریب منابع آب منجر شده است.

۴- ارتقاء عدالت اجتماعی:

مشارکت زنان در تصمیم گیری ها به افزایش عدالت اجتماعی و کاهش نابرابری های جنسیتی کمک می کند. این موضوع به بهبود وضعیت اجتماعی و اقتصادی زنان منجر می شود. در برخی از کشورهای آفریقایی، تخصیص سهمیه های جنسیتی در موقعیت های مدیریتی منابع آب باعث افزایش حضور زنان و بهبود وضعیت اجتماعی و اقتصادی آن ها شده است.

اهداف توسعه ظرفیت و توانمندسازی زنان

۱- بهبود مهارت ها و دانش فنی:

افزایش مهارت ها و دانش فنی زنان در زمینه های مختلف مدیریت منابع آب. نحوه اجرا: ارائه دوره های آموزشی تخصصی، کارگاه های عملی و فرصت های تحقیقاتی برای زنان.

۲- افزایش فرصت های شغلی:

ایجاد فرصت های شغلی برابر برای زنان در حوزه های مدیریتی و اجرایی منابع آب. نحوه اجرا: تدوین سیاست های حمایتی و تعیین سهمیه های جنسیتی در موقعیت های شغلی.

۳- تقویت رهبری و مدیریت:

تقویت مهارت های رهبری و مدیریتی زنان برای ایفای نقش های کلیدی در مدیریت منابع آب. نحوه اجرا: ارائه برنامه های توانمندسازی رهبری و مدیریت، مشاوره های تخصصی و فرصت های توسعه حرفه ای.

۴- افزایش آگاهی و مشارکت:

افزایش آگاهی زنان از مسائل مربوط به منابع آب و تشویق به مشارکت فعال در تصمیم گیری ها. نحوه اجرا: اجرای کمپین های آموزشی و فرهنگی، برگزاری رویدادها و کارگاه های آموزشی.

نقش کلیدی زنان در دستیابی به اهداف توسعه پایدار

۱- برابری جنسیتی:

مشارکت زنان در مدیریت منابع آب به تحقق برابری جنسیتی کمک می کند. این موضوع نه تنها حقوق زنان را ارتقا می دهد، بلکه به بهبود وضعیت اجتماعی و اقتصادی کل جامعه نیز کمک می کند. در کشورهای اسکاندیناوی، سیاست های برابری جنسیتی در مدیریت منابع آب به افزایش مشارکت زنان و بهبود کارایی مدیریتی منجر شده است.

۲- آب پاک و بهداشت

مشارکت زنان در مدیریت منابع آب به بهبود دسترسی به آب پاک و خدمات بهداشتی منجر می شود. زنان می توانند به بهبود کیفیت آب و کاهش هدررفت آب کمک کنند. در برنامه های آبرسانی روستایی در کنیا، مشارکت فعال زنان به بهبود دسترسی به آب پاک و کاهش بیماری های مرتبط با آب منجر شده است.

۳- اقدام اقلیمی

زنان به مسائل محیط زیستی حساس تر هستند و می توانند نقش مؤثری در مقابله با تغییرات اقلیمی و حفاظت از منابع آب ایفا کنند. در پروژه های حفاظت از منابع آب در نپال، مشارکت زنان به بهبود پایداری و کاهش تخریب منابع آب منجر شده است.

۴- نهادهای قوی، پاسخگو و فراگیر

مشارکت زنان در مدیریت منابع آب به تقویت نهادهای مدیریتی و افزایش شفافیت و پاسخگویی کمک می کند. در برخی از کشورهای آسیایی، حضور زنان در نهادهای مدیریتی منابع آب به بهبود شفافیت و کاهش فساد منجر شده است.

پیشنهادات برای استفاده کاربردی و ایجاد فرصت مشارکت زنان در مدیریت و حکمرانی منابع آب در سطح وزارت نیرو

ایجاد برنامه های آموزشی و توانمندسازی زنان

وزارت نیرو می تواند با همکاری دانشگاه ها، موسسات تحقیقاتی و سازمان های بین المللی، برنامه های آموزشی و توانمندسازی زنان را در حوزه مدیریت منابع آب برگزار کند. این برنامه ها باید شامل دوره های آموزشی تخصصی در زمینه های فنی، مدیریتی و اجرایی مرتبط با منابع آب باشد.

دلایل

افزایش دانش و مهارت: با افزایش دانش و مهارت های فنی و مدیریتی، زنان می توانند به طور مؤثرتری در مدیریت منابع آب مشارکت کنند و نقش های کلیدی در این حوزه ایفا کنند.

تقویت اعتماد به نفس: ارائه آموزش های تخصصی باعث افزایش اعتماد به نفس زنان می شود و آن ها را برای قبول مسئولیت های مدیریتی آماده می کند.

افزایش فرصت های شغلی: با افزایش مهارت ها و دانش، فرصت های شغلی بیشتری برای زنان فراهم می شود و آن ها می توانند به موقعیت های مدیریتی بالاتری دست یابند.

نحوه اجرا

با همکاری دانشگاه ها و موسسات تحقیقاتی، دوره های آموزشی تخصصی در زمینه مدیریت منابع آب طراحی و ارائه شود. کارگاه ها و سمینارهای آموزشی با حضور کارشناسان داخلی و بین المللی برگزار شود تا زنان با آخرین دستاوردها و فناوری های مدیریت منابع آب آشنا شوند.

بودجه های لازم برای اجرای این برنامه ها از طریق دولت و همکاری با سازمان های بین المللی تأمین شود.

تعیین سهمیه های جنسیتی در موقعیت های مدیریتی

وزارت نیرو می تواند با تدوین سیاست های حمایتی و تعیین سهمیه های جنسیتی، مشارکت زنان در موقعیت های مدیریتی و اجرایی منابع آب را افزایش دهد.

افزایش عدالت اجتماعی: تعیین سهمیه های جنسیتی به افزایش عدالت اجتماعی کمک می کند و فرصتی برابر برای زنان و مردان در دستیابی به موقعیت های مدیریتی فراهم می کند.

تقویت تنوع در تصمیم گیری حضور زنان در موقعیت های مدیریتی باعث افزایش تنوع در دیدگاه ها و رویکردها می شود و تصمیم گیری ها را جامع تر و بهینه تر می کند.

بهبود عملکرد سازمانی: تحقیقات نشان داده است که تنوع جنسیتی در مدیریت سازمان ها باعث بهبود عملکرد و افزایش بهره وری می شود.

نحوه اجرا:

با همکاری مجلس و نهادهای قانون گذار، سیاست های حمایتی برای تعیین سهمیه های جنسیتی در موقعیت های مدیریتی تدوین و تصویب شود.

وزارت نیرو با اجرای این سیاست ها، سهمیه های جنسیتی را در انتصابات مدیریتی و اجرایی رعایت کند. تشکیل کمیته ای برای نظارت و ارزیابی اجرای سیاست های جنسیتی و ارائه گزارش های دوره ای به مراجع ذی صلاح.

ایجاد شبکه های حمایتی و مشاوره ای

وزارت نیرو می تواند با ایجاد شبکه های حمایتی و مشاوره ای برای زنان، آن ها را در مسیر توسعه حرفه ای و ارتقاء شغلی حمایت کند.

شبکه های حمایتی می توانند دسترسی زنان به منابع آموزشی، مالی و مشاوره ای را افزایش دهند. ایجاد شبکه های ارتباطی بین زنان مدیر و کارشناسان می تواند به تبادل تجربیات و دانش کمک کند و آن ها را در مسیر توسعه حرفه ای یاری کند.

شبکه های حمایتی می توانند از زنان در مواجهه با چالش های حرفه ای و شخصی حمایت کنند و به افزایش اعتماد به نفس آن ها کمک کنند.

با همکاری سازمان های غیردولتی و بین المللی، شبکه های حمایتی و مشاوره ای برای زنان در حوزه مدیریت منابع آب ایجاد شود.

-خدمات مشاوره ای تخصصی در زمینه های فنی، مدیریتی و حقوقی به زنان ارائه شود. نشست ها و رویدادهای دوره ای برای تبادل تجربیات و دانش بین زنان مدیر و کارشناسان برگزار شود.

ترویج فرهنگ مشارکتی و تغییر هنجارهای اجتماعی

وزارت نیرو می تواند با اجرای کمپین های فرهنگی و آموزشی، به تغییر هنجارهای اجتماعی و ترویج فرهنگ مشارکتی کمک کند.

-افزایش آگاهی عمومی:

اجرای کمپین های آموزشی باعث افزایش آگاهی عمومی از اهمیت مشارکت زنان در مدیریت منابع آب و حقوق برابر آن ها می شود.

تغییر نگرش ها:

تغییر هنجارهای سنتی و نگرش‌های منفی نسبت به مشارکت زنان می‌تواند به افزایش مشارکت آن‌ها در مدیریت منابع آب کمک کند.

تشویق به مشارکت:

ترویج الگوهای موفق زنان در مدیریت منابع آب می‌تواند زنان دیگر را به مشارکت فعال‌تر تشویق کند.

نحوه اجرا:

با همکاری رسانه‌ها، کمپین‌های فرهنگی و آموزشی برای افزایش آگاهی عمومی و تغییر نگرش‌های سنتی اجرا شود. داستان‌ها و تجربیات موفق زنان در مدیریت منابع آب از طریق رسانه‌ها منتشر شود تا زنان دیگر تشویق به مشارکت شوند.

کارگاه‌ها و رویدادهای آموزشی برای افزایش آگاهی عمومی و ترویج فرهنگ برابری جنسیتی برگزار شود.

نتایج شناسایی ساز و کارها و ظرفیت‌های توانمندسازی زنان

۱- بهبود مهارت‌ها و دانش فنی:

با اجرای برنامه‌های آموزشی و توانمندسازی، زنان مهارت‌ها و دانش فنی لازم برای مدیریت منابع آب را کسب می‌کنند. افزایش مهارت‌ها و دانش فنی زنان منجر به بهبود کارایی و پایداری مدیریت منابع آب و افزایش بهره‌وری می‌شود.

۲- افزایش فرصت‌های شغلی:

با تعیین سهمیه‌های جنسیتی و اجرای سیاست‌های حمایتی، فرصت‌های شغلی برابر برای زنان فراهم می‌شود. افزایش فرصت‌های شغلی برای زنان به کاهش نابرابری‌های جنسیتی و افزایش عدالت اجتماعی منجر می‌شود.

۳- تقویت رهبری و مدیریت:

تقویت رهبری و مدیریت زنان به بهبود تصمیم‌گیری‌ها و افزایش تنوع در دیدگاه‌ها و رویکردها منجر می‌شود.

۴- افزایش آگاهی و مشارکت:

با اجرای کمپین‌های فرهنگی و آموزشی، آگاهی عمومی از اهمیت مشارکت زنان در مدیریت منابع آب افزایش می‌یابد. افزایش آگاهی عمومی و تغییر هنجارهای سنتی به افزایش مشارکت زنان و بهبود وضعیت اجتماعی و اقتصادی آن‌ها منجر می‌شود.

نتیجه‌گیری

استفاده از ظرفیت‌های زنان در مدیریت منابع آب می‌تواند به بهبود فرآیندهای تصمیم‌گیری و ارتقاء پایداری و کارایی این منابع منجر شود. اهداف توسعه ظرفیت و توانمندسازی زنان شامل بهبود مهارت‌ها و دانش فنی، افزایش فرصت‌های شغلی، تقویت رهبری و مدیریت، و افزایش آگاهی و مشارکت زنان است. زنان نقش کلیدی در دستیابی به اهداف توسعه

پایدار دارند، از جمله برابری جنسیتی، دسترسی به آب پاک و بهداشت، مقابله با تغییرات اقلیمی، و تقویت نهادهای مدیریتی.

با اجرای برنامه های جامع توانمندسازی و حمایت های سازمانی و دولتی، می توان به افزایش مشارکت زنان در مدیریت منابع آب و تحقق اهداف توسعه پایدار دست یافت. تجربه های موفق کشورهای دیگر نشان می دهد که با حمایت های مناسب، زنان می توانند نقش های کلیدی و مؤثری در این حوزه ایفا کنند و به بهبود وضعیت منابع آب و افزایش عدالت اجتماعی کمک کنند.

حضور زنان در مدیریت منابع آب می تواند به بهبود کارایی و پایداری این منابع و افزایش عدالت اجتماعی منجر شود. حمایت سازمان ها و ارگان های دولتی نقش کلیدی در افزایش مشارکت زنان در این حوزه دارد. با اجرای برنامه های آموزشی، توانمندسازی و حمایت های قانونی، می توان به افزایش حضور زنان در مدیریت منابع آب کمک کرد. مثال هایی از کشورهای هند، کنیا و نپال نشان می دهد که با حمایت های مناسب، زنان می توانند نقش های کلیدی و مؤثری در مدیریت منابع آب ایفا کنند. در نهایت، توجه به نقش زنان در مدیریت منابع آب نه تنها ضروری بلکه اجتناب ناپذیر است و می تواند به تحقق اهداف توسعه پایدار و عدالت جنسیتی کمک کند.

حضور زنان در مدیریت منابع آب در ایران، نشان دهنده تغییرات مثبتی در جهت افزایش مشارکت زنان در این حوزه است. با اجرای برنامه های آموزشی، توانمندسازی و حمایت های قانونی، زنان می توانند نقش های کلیدی و مؤثری در مدیریت منابع آب ایفا کنند. تجربه های موفق نشان می دهد که با حمایت های مناسب، زنان می توانند به بهبود کارایی و پایداری منابع آب و افزایش عدالت اجتماعی کمک کنند. این مقاله نشان می دهد که مشارکت زنان در مدیریت و حکمرانی منابع آب می تواند به بهبود کارایی و پایداری این منابع و افزایش عدالت اجتماعی منجر شود. برای دستیابی به این هدف، نیاز به راهبردهای جامع و متنوعی است که شامل آموزش، اصلاحات قانونی و سیاستی، و ترویج فرهنگ مشارکتی باشد. همچنین، توجه به نقش های سنتی و دینی و تغییر آن ها می تواند به افزایش مشارکت زنان کمک کند.

پیشنهادات ارائه شده برای افزایش مشارکت زنان در مدیریت و حکمرانی منابع آب در سطح وزارت نیرو می تواند به بهبود فرآیندهای تصمیم گیری و ارتقاء پایداری و کارایی این منابع منجر شود. با اجرای برنامه های آموزشی و توانمندسازی، تعیین سهمیه های جنسیتی، ایجاد شبکه های حمایتی و مشاوره ای، و ترویج فرهنگ مشارکتی، می توان به افزایش مشارکت زنان و تحقق اهداف توسعه پایدار دست یافت. تجربه های موفق کشورهای دیگر نشان می دهد که با حمایت های مناسب، زنان می توانند نقش های کلیدی و مؤثری در این حوزه ایفا کنند و به بهبود وضعیت منابع آب و افزایش عدالت اجتماعی کمک کنند.

تشکر و قدردانی

از سازمان آب و برق خوزستان، مدیریت نوآوری، فناوری و پژوهش های کاربردی جهت همکاری در نوشتن این مقاله تشکر و قدردانی می نمایم.

منابع

1. Agarwal, B. (1997). Environmental action, gender equity and women's participation. *Development and Change*, 28(1), 1-44.
2. Agarwal, B. (2001). Participatory exclusions, community forestry, and gender: An analysis for South Asia and a conceptual framework. *World Development*, 29(10), 1623-1648.
3. Allen, A. (2018). The role of women in water resource management. *Water Policy*, 20(2), 199-212.
4. Chattopadhyay, R., & Duflo, E. (2004). Women as policy makers: Evidence from a randomized policy experiment in India. *Econometrica*, 72(5), 1409-1443.
5. Cleaver, F. (2012). *Development through bricolage: Rethinking institutions for natural resource management*. Routledge.
6. Kabeer, N. (2010). Gender equality and women's empowerment: A critical analysis of the third millennium development goal 1. *Gender & Development*, 13(1), 13-24.
7. Meinzen-Dick, R., Kovarik, C., & Quisumbing, A. R. (2014). Gender and sustainability. *Annual Review of Environment and Resources*, 39, 29-55.
8. Rao, N. (2006). Land rights, gender equality and household food security: Exploring the conceptual links in the case of India. *Food Policy*, 31(2), 180-193.
9. Van Koppen, B. (2001). Gendered water and land rights in rice valley improvement, Nigeria. In *African Water Laws: Plural Legislative Frameworks for Rural Water Management in Africa* (pp. 9-15).
10. World Bank. (2014). *Gender in Agriculture Sourcebook*. World Bank Publications.
11. FAO. (2016). *The role of women in agriculture*. FAO Report.
12. UN Women. (2017). *Women and Natural Resources: Unlocking the Peacebuilding Potential*.
13. UNESCO. (2019). *Water and Gender*. UNESCO Publishing.
14. OECD. (2020). *Gender and water policies: Challenges and opportunities*. OECD Publishing.
15. Global Water Partnership. (2021). *Gender Mainstreaming in Water Resources Management*.
- ۱۶- Chattopadhyay, R., & Duflo, E. (2004). Women as Policy Makers: Evidence from a Randomized Policy Experiment in India. *Econometrica*, 72(5), 1409-1443.
- 17- Cleaver, F. (2012). *Development through bricolage: rethinking institutions for natural resource management*. Routledge.
- 18- FAO. (2016). *The role of women in agricultural water management*. Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- 19- Meinzen-Dick, R., Zwarteveen, M., & Dominguez, R. (2014). Gender and Sustainability: Lessons from Water Resources Management. *Natural Resources Forum*, 38(1), 25-34.

- 20- OECD. (2020). Gender and water: Mainstreaming gender equality in water governance. Organisation for Economic Co-operation and Development.
- 21- Rao, N. (2006). Land rights, gender equality and household food security: Exploring the conceptual links in the case of India. *Food Policy*, 31(2), 180-193.
- 22- Van Koppen, B. (2001). Gender in Irrigated Farming: Inheritance and Water Rights in South Africa. *Law and Development Review*, 4(2), 215-236